

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ BILUNARĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Annal V

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Un
exemplar:
Lei 80

N-rele 22-24

CLUJ, 1 și 15 Decembrie 1928

INSTR. INV. - ENJOR
BIBLIOTECA
SIBIU
CUPRINSUL

BIBL. P. A. C. P. IL. CL. J. S. - SIBIU
INV. No. P. 65 19 75

CELEBRAREA UNIRII: După zece ani — — — — —	Ion Clopoțel
Acum zece ani, în Bucovina — — — — —	Sextil Pușcariu
Directivele românești după zece ani — — — — —	N. Dașcovici
Cine a făcut România-Mare — — — — —	Valeriu Moldovan
Macedoromâni (Situația lor după zece ani dela Unire) — — — — —	Th. Capidan
Câteva observații asupra bisericii românești dela 1918—1928 — — — — —	Ștefan Metes
După zece ani — — — — —	Al. Ciura
Primele mele recrutări — — — — —	Col. Aurel Păcurariu
Câteva figuri ale artelor plastice române din Ardeal — — — — —	Emil Isac
Problema literară a Ardealului în anul al zecelea — — — — —	Ion Breazu
Etnografia românească în Ardeal după Unire — — — — —	Ion Mușlea
Pentru istoria și arta Banatului — — — — —	Dr. Ioachim Miloia
INVĂȚĂMÂNT-EDUCAȚIE: Probleme de învățământ în cei zece ani dela Unire — — — — —	Pavel Roșca
Acheta învățământului universitar: — — — — —	Rom. Demetrescu
Tălmăciul răbojului celor zece ani — — — — —	P. Sergescu
Secțiunea de matematică a Universității din Cluj — — — — —	Gheorghe Bratu
Observatorul astronomic din Cluj — — — — —	Sever Pop
Un institut pentru studii limbii române (Muzeu limbii române) — — — — —	Emil Pop
Instituțiile botanice ale Universității din Cluj — — — — —	D. Gusti
PROBLEME SOCIALE: Misiunea monografiilor sociologice — — — — —	C. Sudețeanu
Progresul gândirii sociologice — — — — —	P. Suciă
Ocupațiunea locuitorilor Țării Moșilor — — — — —	Nicolae Petrescu
Reflecțiunea mentalității naționale în presă — — — — —	I. Martalogu
PROBLEME ECONOMICE: Nouă eră industrială — — — — —	P. Suciă
Capitalul românesc și problema fărâncescă — — — — —	Dr. Gheorghe Popovici
BIOPOLITICĂ: Biopolitica, puericultura și schimbarea sistemului în conducerea Statului — — — — —	Dr. D. Stanca
Un Memoriu în chestiunea Moșilor — — — — —	Dr. Gh. Preda
PROGRES ȘTIINȚIFICE: O comparație dintre viața celulară din individ și cea socială dintre indivizi — — — — —	Caius Barboși
EUROPA CONTIMPORANĂ: Cetatea Păcii — — — — —	Lucian Blaga
PĂGINI LITERARE: Pan. — Plugarii — — — — —	Aron Cotruș
Ion Codru, Mă răsunec, mă șah — — — — —	I. Const.-Delabala
Hora — — — — —	Horia Trandafir
ACTUALITĂȚI: Sărbătoarea Unirii — — — — —	Rel.
FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI: Acheta noastră universitară. — Teatrul Național din Cluj. — Un monument românesc — — — — —	
Reproduceri după operele artiștilor: Elena Popa, Aurel Ciupe, Al. Demian, Traian Bilișu, Romul Ladea, Catul Bogdan, Albescu. — — — — —	

P 77

INV 200

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIATA UNIREI No. 8, CALEA VICTORIEI No. 51

Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite în America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an

Bibl. Inst. de inv. superior Sibiu
IN. N. 12576 - 78

Cine a făcut România-Mare?

E semnificativ, că chestiunea aceasta, se mai poate pune și azi când prăznuim un deceniu dela înfăptuirea ei, fără a ne expune ridicolului. Nu sunt nici două luni deodată un distins preot român a fost trănit în fața Consiliului de rectori din Cluj, pentru că ar fi afirmat ca „România-Mare nu au făcut-o nici liberalii, nici naționaliștii, ci Dumnezeu.”

Din punctul de vedere al unei concepții teologice creștine avea completă dreptate. Se spune doar în celebra evanghelie de Paști:

— „Toate prin tr'ânsul s'au făcut câte s'au făcut.”

Fără să intenționăm a jigni nici o competițiune la titlul de autor al României mari, vom privi chestiunea cu cele ce

urmează din un punct de vedere *sociologic-istoric*.

Sub raportul acesta întregirea neamului nostru, se prezintă înainte de toate ca un *epizod întârziat*, al marelui proces de unificare și integrare în state naționale, mai lăută al Francoizilor, triumfat deja sub Ludovic al XIV-lea, apoi al Italiei și Germaniei, iar acum după război al Poloniei, Iugoslaviei și Cehoslovaciei.

Nu trebuie uitat apoi, că în cadrele trase de aceste mari curente de idei, întregirea politică a unui neam nu e și nu poate fi opera unui singur om, a unui singur partid sau a unei generațiuni.

Ori câte minte vor fi având un Bismarck sau un Cavour, ei de fapt nu au fost decât ultima verigă într'un lanț lung

de acțiuni, cari toate tindeau mai mult sau mai puțin consistent spre același rezultat final inevitabil.

Generații de poeți, filosofi și scriitori au frământat sufletul colectiv al germanilor până când ei a putut privi la 1870 înfăptuirea marelui act al unirii naționale.

La noi a fost altminterlea? Nu. Cercetați eroicele mări generații de croniciari Moldoveni, sau ale apostolilor dela Blaj și veți găsi mijind în operele lor, timidă și neprecisă la început, ideea unității naționale a românilor de pretutindenea.

Și când peana a căzut din mâinile lui Klein, Șincai și Maior, altă generație a continuat opera lor de trezire și adăncire a conștiinței naționale până ce a sosit plinirea vremii în ziua mare de 1 Decembrie 1918, când un neam întreg

ales pentru că se pune la dispoziția oamenilor de stat posibilitatea, ca pe baza sigură a științei Nașunii să se clădească temelie opera lor de organizare politică și juridică corespunzătoare.

Iată rațiunea, iată perspectivele unei enciclopedii a satelor și orașelor din România, ce ar fi să se înfăptuiască prin aplicarea metodei monografice, așa cum o preconizează cu tărie și din adănc convingere, Seminarul de Sociologie al Universității din București.

La opera noastră monografică s'a asociat pentru lucrarea biologică în două rânduri spre norocul științei românești, savantul meu coleg dela Facultatea de medicină, Dl Dr. Reiner, care a întreprins împreună cu asistenții sale pentru întâia oară la noi cercetări ale căror rezultate sunt din cele mai instructive și mai semnificative.

În campania dela Fundu Moldovei am avut deosebita colaborarea foarte prețioasă a Dlor profesori Brăiloiu și Georgescu Breazu pentru culegerea folklorului muzical.

Aven plăcută datorie să amintim și colaborarea dlui Prof. Cornășteanu, în demeniul cercetării economice și mai ales pentru înjgheburile bugetelor sărănești o problemă care a preocupat Seminarul în mod deosebit încă dela începutul lucrărilor monografice, de acum 4 ani.

Pe lângă profesorii avocați, nu putem uita contribuția Dnei Floria Capsali-Constantinescu pentru studiul dansurilor naționale și acea a dlui Mac. Constantinescu sculptor și fost elev dela „Ecole du Louvre” din Paris, căruia îi datorim și organizarea muzelului. Dl Constantinescu a desfășurat o muncă de aproape 4 luni, fără întrerupere, în mod cu totul desinteresat, neglijând lucrările sale proprii; îi aducem pe această cale mulțumirile noastre cele mai călduroase. În sfârșit Dl secretar al Facultății noastre, Popescu și-a luat sarcina să centralizeze la fața locului, în Fundul Moldovei materialul statistic, pe care l-au cules toți membrii seminarului, după planul ce se găsește în lista de lucru și în condiții nepuse de grele, Comuna Fundul Moldovei având o întindere de peste 50 km. Spre satisfacția Onor. Ministerului Finanțelor putem comunica de pe acum, înainte de prelucrarea definitivă a datelor, că am descoperit aproape 300 de cătăneni, înafară de cei ce se află pe lista oficială a contribuabililor dela percepția comunei. Iată că activitatea monogra-

fică a Seminarului contribuie și la sporirea veniturilor statului.

Prin munca pe care fără ezagerare pot să o numesc extraordinară, nu numai pe teren, când se lucra în fiecare zi, de la orele 7 dimineața până la miezul nopții, dar chiar dinaintea plecării la Fundul Moldovei și mai ales după întoarcerea de acolo, monografistii au desmintit categoric pe bărfilorii studenților.

Ei au însă o datorie să lucreze mai departe în același spirit și cu același rod. Căci munca monografică abea a început. Spre satisfacerea noastră s'a întemeiat o „Asociație română de monografii sociologice” pentru a asigura continuitatea lucrărilor făcute în patru ani consecutivi. Ea va pregăti pe baza experienței de până acum, viitorul cercetărilor monografice.

Se cuvine însă să ne îndreptăm gândul cu drag către locurile unde am lucrat.

Salutăm cu emoție din localul universității din București pe locuitorii satelor din Goicea Mare, Rușești, Ne-rești și Fundul Moldovei.

Le trimitem salutul nostru cald și le mulțumim încă o dată din toată inimă pentru primirea și ospitalitatea frățească și românească de care s'au bucurat, profesorul și studenții lotdeauna, când s'au aflat în mijlocul lor.

Salutăm în special pe medicul Primar al frumoasei și mândrei comune Fundul Moldovei, Dl. Frâncu care nu s'a dat în lături să facă un drum lung pentru a ne face marea și via plăcere de a-l vedea la inaugurare în mijlocul nostru. Dlui știe după propria expresie, că „ne-a căzut cu tronc la inimă”. Prezența sa de printre noi este dovada cea mai strălucită de prietenia trăinică ce s'a stabilit între satele cercetate și studenți.

Le mulțumim sătenilor, însăfârșit că ne-au învățat să simțim, mai puternic ca oricând că satul este oțindă neburită a însușirilor și virtuților noastre, că din sat ne vine munca și jocul, cântecul și portul, colinda, buhaiul, priveghiul și zeatoarea, orașia de nuntă și practica religioasă — din ceasul nașterii și până la acela al morții.

Să le mulțumim acestor săteni că ne-au lămurit sufletele și ne-au întărit în credința că satul este izvorul puterii noastre ca neam, că el trebuie deci organizat, înfăptit, înălțat și încadrat în ritmul vieții naționale. D. Gusti

s'a împărțit din idealul care trup s'a făcut.

• *Intențional față de*
 În evoluția procesului de întregire a neamului românesc e interesant ritmul și etapele mișcării.

Prima fază e aceea a trezirii conștiinței de sine a marelui suflet colectiv românesc. Presupunem deci o activitate de propagandă pentru ideea națională.

Abia început acest proces pacinic și lent impetuosită unei părți a neamului izbucnește în acțiunea revoluționară dela 1784.

Mișcarea prea timpurie, insuficient pregătită și lipsită de conducători intelectuali, e înăbușată în sânge. Energiile naționale înfundate în direcția preconizată de Horea, își sparg drum în altă formă.

Propaganda își urmează cursul ei neastângit. De astădată centrul de greutate al acțiunii se mută în Muntenia, unde Gh. Lazăr aprinde o faclie modestă, pentru ca la un veac după aceea, ea să lumineze întregii națiuni.

Tot în Muntenie erupe și o acțiune violentă condusă de Tudor Vladimirescu, care din motive analoge are aceeași soartă ca a cea a lui Horea din Ardeal.

Anul 1848 înseamnă — fiindă seamă de interdependența dintre nesmururile Europei — și pentru cei trei mari componente ai neamului nostru: Ardealul, Muntenia și Moldova, acțiuni directe, unele de în Munții apuseni — chiar cu caracter violent.

Anul 1848, precum în toată Europa, așa și la noi a fost numai o erupție vulcanică de o clipă a nemulțumirilor sociale și naționale acumulate de veacuri. În epoca de reacțiune ce i-a urmat, națiunea română a fost silită să treacă din nou la tactica mai lentă a propagandei, a pregătirii spiritelor pentru vremea ce o se vină.

Teatrul de activitate e de astădată Muntenia și Moldova unde, după principiul tactic al minime rezistențe, se putea da lovitură cu mai mulți sorți de izbândă. Și a izbucnit. Din două țărișoare, surori ce-i drept, dar adese învrăjite, s'a încheat Regatul român dintre Carpați și Dunăre, s'a înfăptuit Piemontul român, care avea să provoace, punând în cumpănă sabia și viața a lor sute de mii, unitatea națională dela 1918.

Pe când însă în vechiul Regat prin școli, prin armată, prin literatură, se făcea din nou progresele sufletelor pentru marile praznice, în Ardeal și Bănat românii, strămtorți în defensivă, purtau o luptă desperată de guerilă față de stăpânirea ungurească. În același timp însă prin școli și prin „Astra” se adănaea propaganda ideii și conștiinței naționale

până în cele mai largi straturi a populației dela sate.

În lumina acestor considerații va fi ușor să răspundem la întrebarea din fruntea acestui articol: *Cine a făcut România Mare?*

Răspunsul nu poate fi decât unul singur:

— *Patria aceasta frumoasă și înepătoare, este opera tuturor românilor de azi, de ieri și de altăieri.*

Generații întregi au sângerat, au fost

frânte în viață, au fost măcelăriți de iatagane turcești, au pierit în exil sau în mucedde locuințe, sute de poezi și scriitori au pregătit și profetizat evanghelia mărșăla a izbândii finale, a resurrecțiunii neamului nostru frânt în patru.

Deaceia să scotem, odată pentru totdeauna, din ordinea preocupărilor noastre chestiunea *paternității* României-Mării și să o înlocuim cu alta mai actuală, mai prezentă, e chestiunea *consolidării* ei. **Dr. Valeriu Moldovan**

Macedoromânii

Siluția lor după zece ani dela Unire

Cu prilejul împlinirii celor zece ani dela Unire, în cele ce urmează vom face o privire retrospectivă asupra situației Românilor din Peninsula Balcanică, cunoscuți astăzi sub numele de *Aromâni* sau *Macedoromâni*.

Rupți de cu vreme de trupul neamului nostru, în peregrinările lor din sudul Dunării, acești Români au reușit să se grupeze în masse compacte în cele trei provincii cunoscute din antichitate: Macedonia Epir și Tesalia.

Numărul lor de azi, redus la 400 până la 500 de mii, a fost și mai mare în veacurile de mijloc, când prin Tracia Orientală, Rodope și Balcani veneau în atingere cu ramura nordică a românismului din Dacia. În acest număr impunător, mai cu seamă față de Slavi și Albanezi, vecinii lor: de aproape, ei au știut în totdeauna să-și apere interesele lor, spre a putea lua parte cât mai activă la viața politică, economică și culturală a Peninsulei Balcanice.

Nu mai așa ne putem explica astăzi faptul, de ce ei, deși au fost despărțiți de cu vreme de grosul românismului carpatin, au știut totuși să se impună încă din sec. XII și XIII, constituindu-se în cele trei alcătuituri politice cu caracter pur românesc, cunoscute în istorografia bizantină sub numele celor trei „Vlahii” din „Țip Tesalia și Acanania-Etolia.” Și tot așa ajungem să ne lămurim astăzi, de ce, după venirea Turcilor în Europa, centre românești, ca *Gramate, Nicaea, Moscopole* izbutesc să ajungă în cursul sec. XVII și XVIII la o ascensiune economică atât de mare, încât ei pun mâna aproape pe întreaga viață economică din sudul Peninsulei Balcanice, inaugurând așa mișcare

comercială între Peninsula și Italia, care mai târziu, după relatările învățatului consul francez de pe lângă curtea lui Ali-Pașa din Iannina—Pouqueville, era să-i ducă la piețele comerciale din Franța, Germania, Polonia, Rusia, Austria și Ungaria.

Din anii îndepărtați și aceste expansiuni comerciale, care a prilejuit așezarea unei bune părți din plutăria macedoromână în mijlocul poporului român din Ungaria și Ardeal, în amintirea noastră de astăzi n'a mai rămas decât numai aportul lor pozitiv în viața economică și culturală din aceste părți. Nu este locul aici ca să arătăm partea activă pe care Macedoromânii au luat-o în cursul sec. XVIII, în mișcarea economică din Ardeal și Ungaria. Însă în ce privește contribuția lor culturală, — în afară de cea ce s'a scris asupra patrioților români macedoneni stabiliți în Budapesta — dacă se va face o cercetare mai stăruitoare în arhivele bisericilor românești din Ardeal, se va dovedi că nu există locaș sfânt ortodox sau unit, la zidirea cărui să nu fi contribuit cu ceva Macedoneanul neguțător stabilit printre Români. Din acest punct de vedere, din cele ce am putut afla numai în arhivele a câtorva biserici din aceste părți, se poate spune cu toată siguranța că *adevătații cititori ai bisericilor din Ardeal sânt Macedoromânii*.

Semne vizibile despre această daranie a Macedoromânilor sânt puține. Ele stau îngropate, după cum am spus, mai mult în arhivele bisericilor. Întâmplător găsim în cimitirul biserial „Petru Maior” din Rehinșul Săseșc inscripția de pe crucea mormântului lui Ian